

'IK BEN ENORM VOOR TRADITIONELE KERKMUZIEK'

KERKORGANISTE MARGRET SPELT ZIET KWETSBAARHEID PATIËNTEN ZIEKENHUIS

Kerkdiensten begeleiden op een majestueus orgel, dat is het specialisme van Margret Spelt (33). Ze is geboren en getogen in Lunteren, maar woont tegenwoordig in Ede. De organiste speelt in kerkdiensten van de Gereformeerde Kerk in Lunteren, de hervormde Nieuwe Kerk in Ede en in het auditorium van ziekenhuis Gelderse Vallei in Ede.

Ik zie veel cd's in de kast, met nogal wat boxen van Bach. Heb je alles van die befaamde componist?

„Het meeste wel. Ik vind hem de beste componist aller tijden, want er zit enorm veel dramatiek in zijn muziek. Nu ben ik met een fuga bezig en als je dat analyseert, merk je hoe knap het in elkaar zit. Dat zie je bijna niet bij een ander. Helemaal geweldig.“

Goede muzikanten kunnen de nootjes heel goed spelen, maar dat is nog geen garantie voor de zeggingskracht, toch?

„Inderdaad, dat zijn twee aparte dingen. Ik heb weleens iemand een stuk van Bach technisch ongelooflijk goed horen spelen, maar het was net een tiepmachine. Want elke noot duurde even lang. Dan zit er geen leven in. Je moet met je gevoel wel iets doen met die noten.“

Kun je bij de religieuze werken van Bach horen of iemand die het uitvoert gelovig is of niet?

„Nee. Het verhaal gaat dat die muziek meer betekent voor gelovigen, maar ik weet niet of dat zo is. Ik kan het in elk geval niet horen. Als iemand in de beleving van het verhaal mee gaat, kan het ook vol passie zitten. Zo kan een acteur in een rol ook dingen doen die hij in zijn eigen leven nooit zou doen.“

Worden atheïsten weleens dusdanig geraakt door religieuze muziek, dat ze als gevolg gaan geloven?

„Dat heb ik nog niet meegemaakt. Misschien dat dit eerder gebeurt met gospelmuziek. Ik heb wel iets met alle soorten muziek, maar klassieke muziek heeft voor mij meer diepgang. Het stijgt uit boven het gewone.“

Vind je het niet jammer dat de klassieke muziek in kerkdiensten niet wat meer ruimte krijgt?

„Ja. Vroeger was dat anders. Cantates en orgelwerken van Bach werden destijds in de liturgie van kerkdiensten gebruikt. Dan begon een dienst met een preludium, in de dienst klonk een cantate en tot slot werd er een fuga gespeeld. In Duitsland had je de Lutherse traditie, waar dit wel werd gedaan. In Nederland hadden we meer op met Calvijn en hij moest daar niks van hebben.“

Je bent op twee zondagen per maand organist in het ziekenhuis. Is dat anders dan in een gewone kerk?

„Ja. Je hoort soms merkwaardige geluiden van apparaten. Bezoekers komen lopend, met een rolstoel of in een bed. Dat is niet storend hoor, want in een gewone kerk heb je ook vaak geluiden van buitenaf. De dienst is wel korter, maximaal drie kwartier. En je merkt dat de mensen die er komen allemaal iets mankeren. Daarom staat ze anders in het leven dan de gewone kerkganger. Dan is het mooi dat je met muziek iets kunt betekenen. Je hoort weleens iets van de vrijwilligers die de mensen begeleiden. Zo begon er tijdens kerstmis ineens een mevrouw heel hard te huilen toen ze een bekend lied hoorde. Dat heb je in de gewone kerk wat minder, omdat mensen in het ziekenhuis natuurlijk kwetsbaarder zijn. Dan kun je als organist wel dienstbaar bezig zijn, al haal ik ook veel voldoening uit het spelen in een kerkdienst. Daar heb ik immers voor gestudeerd.“

Waar deed je dat?

„Aan het conservatorium in Zwolle. Ik deed klassiek orgel en kerkmuziek, met leren improviseren en verschillende manieren van begeleiden. Daar zit ook een stuk dirigeren bij, van een cantorij of een gemeente.“

Begint de kerkmuziek met psalmen?

„Die vind je van oorsprong in de Gregoriaanse hoek, wat de basis van de westerse klassieke muziek was. Dat vind ik wel bijzondere muziek, al zal ik het thuis niet snel opzetten. Het is heel mooi, maar het klinkt wat kaal. In een mooie kathedraal, waar het goed galmt, begint het pas te leven. Daar hoort het thuis. Gregoriaanse stukken bestaan uit Latijnse bijbelteksten. In het begin was het meer reciteren, op één toon opzeggen dus. Later heeft zich dat ontwikkeld. Daarna krijg je de missen, wat vooral vocale muziek is, met Latijnse motetten. Dat groeide uit tot cantates in de barokperiode. Daarna lag de kerkmuziek een poosje op z'n gat. De psalmboeken zijn natuurlijk wel al behoorlijk oud, met een eerste berijming van Datheen uit de zestiende eeuw. Later zijn er liedboeken gekomen, zoals de bundel van Johannes de Heer en andere gezangenbundels.“

Die liederen waren en zijn nog bij veel mensen heel populair, toch?

„Ja, zoals 'Vaste Rots van mijn behoud'. Dat zit hem in de geloofsbeleving. In die jaren werd toch op een iets andere manier met het geloof omgegaan dan tegenwoordig vaak het geval is. Dat lied is daar een heel mooi voorbeeld van. Het heeft een piëtistisch karakter, waarbij de persoonlijke geloofservaring heel erg belangrijk is. Dat wordt met zoete woorden onderstreept. Het klinkt bijna Hooglied-achtig. Dat hoor je ook nog wel in modernere liederen, bijvoorbeeld van de bekende groep Sela.“

Zonder oneerbiedig te zijn, doet het soms denken aan smartlappen...herken je dat?

„Ja. Het heeft raakvlakken met levensliederen, maar het is toch koraalmuziek.“

Ze gaan dus wel over het echte leven. Wat vind je van de teksten van de liederen van Johannes de Heer?

„Ik zeg niet dat ze slecht zijn, want ze bestaan niet voor niks al zo lang en worden nog steeds gezongen. Ze spreken mij niet zo aan, maar dat heb ik ook weleens bij cantates van Bach, wat soms ook niet bij mijn beleving past.“

Wanneer spreekt een liedtekst jou wel aan?

„Gisteren zongen we een adventslied en dat vind ik mooi. 'De nacht is haast ten einde', een Duits lied uit begin twintigste eeuw. Muziek is voor mij een beetje mystiek, net als religie. Door het in de tekst teveel in te vullen, heel je het mysterie eruit. Dan wordt het bijna plat. 'De nacht is haast ten einde' (lied 130 uit het Liedboek) vind ik mooi vanwege de dichtelijke taal, zoals in couplet 3: 'Hoevele zwarte nachten van bitterheid en pijn en smartelijk verwachten ons deel nog zullen zijn, op deze donkere aarde. Toch staat in alle pracht de ster van Gods genade aan het einde van de nacht!.'“

Hier komt de moeite op tafel, met toch een toekomstperspectief. Dat spreekt je aan?

„Ja. Het is niet zo dat ik mijn leven ervaar als een bittere nacht (lucht). Helemaal niet zelfs. Maar ik vind het wel mooi dat er perspectief wordt geboden. Ik ben een beetje op zoek om daar in mijn leven en op geloofsgebied vorm aan te geven. Dat heeft ook met mijn opvoeding te maken, wat ik niet meer helemaal omarm. Dat is nog een zoektocht. Ik ben hervormd en beschermd in Lunteren opgegroeid, maar heb op reformatorische scholen in Amersfoort gezeten. Dat vond ik erg deprimerend en ik vraag me weleens af waarom dat voor mij wat beklemmend heeft gewerkt en voor veel andere medeleerlingen niet zo zeer geldt.“

Hoe reageerde je omgeving op het feit dat je nu los staat van die orthodoxe signatuur?

„Soms hadden mensen daar moeite mee. Maar ik verwacht wel dat mensen me accepteren en respecteren, want dat doe ik zelf ook in hun richting. Je hoeft niet de confrontatie op te zoeken en ik heb niet het gevoel dat ik op eieren hoeft te lopen. Zeker mijn ouders hebben er geen moeite mee.“

Wat betekent het geloof nu voor jou?

„Het is zoeken en niet wat het vroeger was. Ik word wel blij van perspectief en licht.“

Wat vind je ervan als mensen Jezus heel duidelijk als hun Rots zien en zeer overtuigd zijn van een hiernamaals?

(denkt lang na). „Zelf ervaar ik niet zo'n stelligheid. Dit is best lastig, omdat je vaak mensen om je heen hebt die wel zo vast overtuigd zijn van het 'oude vertrouwde'. Ik heb veel moeite met mensen die zeggen 'het zit zo en niet anders' en dat kom je in de kerk best veel tegen. Maar er zijn ook hele mooie dingen in de kerk. Het is ook een sociale plek, waar met elkaar meegeleefd wordt."

De evangelische pinksterbundel Opwekkingsliederen heeft de laatste decennia in protestantse kerken een grote plek veroverd. Wat vind je daarvan?

„Aan de ene kant is het heel mooi dat mensen ervan genieten en er steun aan hebben. Het is ook een manier om God te aanbidden. Aan de andere kant vind ik het voor de kerkmuziek niet zo'n goede tendens, omdat ik de muziek en de tekst niet altijd van goed niveau vind. Er zijn vaak talloze herhalingen, waar geen eind aan lijkt te komen. Ik ben enorm voor de traditionele kerkmuziek, maar ook daar moet een keer vooruitgang zijn. Ik weet niet of Opwekking echt iets toevoegt en of het over duizend jaar in de Canon van de kerkmuziek zit. De kwaliteit van de liederen verschilt. Veel liederen van een groep als Sela vind ik wel mooi. Ik zing die weleens met de Welcome Singers, het koor van de Gereformeerde Kerk in Lunteren. Dan merk je dat de muziek en de teksten goed in elkaar zitten. Dan ben ik pianist en dirigent. Dat is erg leuk om te doen, ook vanwege de samenwerking met het predikantenechtpaar Scheltens. Dan krijg je een mooie liturgie."

Hoe anders is het begeleiden van kerkbezoekers in vergelijking met een cantate van Bach spelen?

„Het tempo waarop een gemeente zingt, ligt meestal vast. Ik vind belangrijk dat ik daar niet achteraan ga spelen, maar er juist iets voor kom. Ik zie het als leiden. Niet op een uitbundige, aanwezige manier, maar wel het voortouw nemen, zodat zij goed kunnen volgen. Als je als organist achteraan komt, gaan de mensen weer wachten op jou. Na een voorspel adem ik mee en dan is je timing precies goed. Niet wachten, maar gewoon doorspelen, want anders wordt het er alleen maar trager van."

Je zult nooit alle registers van het orgel open trekken?

„Dat ligt aan de dienst en de liederen. Als je op Eerste Paasdag voor de dienst iets moet spelen, gaat dat natuurlijk uitbundig. Maar op Goede Vrijdag doe je dat niet. Dan houd je je in, want dat hoort bij de sfeer. Ik pas mijn registergebruik en techniek aan op de teksten. Het mooie van een orgel is dat je eigenlijk een orkest tot je beschikking hebt, want alles zit erin."

Ik zie hier bij jou thuis een Johannus orgel staan. Zweer je bij dat Edese merk?

„In de categorie elektronische orgels vind ik dit merk heel goed, maar je hebt tegenwoordig software van Hauptwerk. Dat kun je met je laptop aansluiten op je klavier en op die manier kun je allerlei orgels uit Nederland of het buitenland bespelen. Het is populair, maar een beetje kostbaar. Dit orgel is al 22 jaar oud. Maar vroeger hadden we een Yamaha, waar ik als klein kind op begonnen ben (toont oude foto). Een elektronisch orgel met allerlei ritmes erop."

Je kreeg tijdens je studietijd fysieke problemen in je arm en nek, waarna je een paar jaar moest stoppen voor je herstel met de therapie dispokinesis. Dat bevorderde een meer ontspannen houding en betere speeltechniek. Hoe beleefde je dat in het licht van het geloof?

„Toen had ik nog een meer traditionele manier van geloven. Daar had ik wel wat aan in zekere zin. Je zoekt toch naar manieren waar je troost uit kunt halen. Ik geloof dat gebed ook wel wat voor me betekende. Tegenslag vormt je wel. Je leert jezelf beter kennen, waardoor je er sterker uit komt. Voorheen liep alles behoorlijk op rolletjes."

Welk lied vind je bijzonder mooi?

„Van Huub Oosterhuis is dat 'Licht dat ons aanstoot in de morgen'. Dat is een tekst die ik nog steeds niet helemaal begrijp, maar misschien vind ik hem daarom wel zo mooi. En 'De Heer is mijn Herder' speel ik vaak bij begrafenissen. Dat doet altijd iets met me."